

UN VÂRF DE SULIȚĂ DE OS DESCOPERIT ÎN LOCUIREA AURIGNACIANĂ DE LA BISTRICIOARA – LUTĂRIE (BAZINUL CEHLĂU)

de ALEXANDRU PĂUNESCU

În așezarea de la Bistricioara – Lutărie, situată în Bazinul Ceahlăului, s-a descoperit în nivelul I de locuire atribuit aurignacianului, un vârf de suliță de os, unicul găsit până acum în teritoriul dintre Carpați și Siret. El a fost datat la 24 760±170 B.P. (GrN – 11586).

Cunoscuta așezare paleolitică din punctul Lutărie este situată pe terasa de circa 40 m a Bistriței, mai precis în marginea est-nord-estică a actualului sat Bistricioara (com. Ceahlău, județul Neamț). Din punct de vedere geomorfologic ea se găsește la limita nordică a Bazinului Ceahlău (zis și Răpciuni).

În urma săpăturilor efectuate în cele două puncte apropiate (I–II), în anii 1957–1958¹ și 1980–1984², s-au identificat din punct de vedere stratigrafic șase niveluri de locuire paleolitică și unul postpaleolitic (niv. VII cu puține fragmente ceramice foarte corodate atribuite perioadei de tranziție de la neolitic la bronz). Celelalte șase niveluri paleolitice (I–VI) aparțin paleoliticului superior, din care primul (cel inferior), gros de 0,20–0,35 m aflat spre mijlocul unui sediment loessoid (a cărui grosime totală variază între 0,50–1 m), aparține aurignacianului așa-zis mijlociu. Celelalte cinci niveluri (II–VI) conțin resturi de locuire atribuite gravetianului.

Din punct de vedere al evoluției aurignacianului în zona cursului mijlociu al Bistriței și îndeosebi în Bazinul Ceahlăului, se pare că locuirea nivelului I de la Bistricioara–Lutărie ar reprezenta cea de-a III-a etapă (probabilă).

Cu ocazia săpăturilor întreprinse în anul 1981, s-a descoperit în punctul II al așezării, mai exact în caseta H, ca și în cele adiacente, I, J, K și L un mare complex de locuire cu vatră și pete compacte cu cenușă și cărbuni mărunți, având dimensiunile de 4,54x3,20 m. Ceea ce trebuie să reținem este că în caseta I, în afara complexului amintit, care ocupa aici toată marginea estică a casetei (pe o lung. de circa 3,20 m.

¹ C. S. Nicolăescu-Ploșor, Al. Păunescu, Fl. Mogoșanu, *Dacia*, N. S. 10, 1966 p. 5–30 și 36–47; Al. Păunescu, *Evoluția uneltelor de piatră cioplită descoperite pe teritoriul României*, București, 1970, p. 18 și p. 126.

² Păunescu, *SCIVA* 31, 1980, 4, p. 530–536; idem, *SCIVA* 35, 1984, 3, p. 235–265; idem, *L'Anthropologie* 93, 1989, 1, p. 136–143.

BISTRICIOARA-LUTĂRIE-Punctul II, Cos.G | Int. I | S4
Nivelul I.

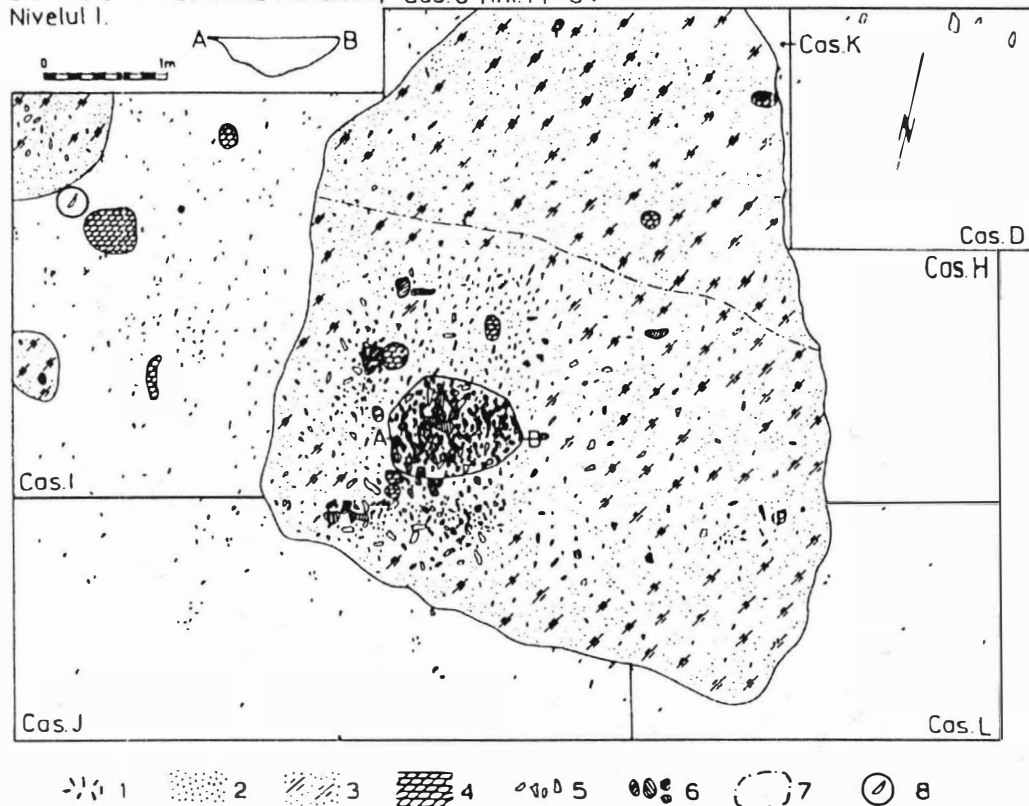


Fig. 1. Bistricioara-Lutărie, com. Ceahlău, jud. Neamț, punctul II. Nivelul I aurignacian. 1 obiecte litice; 2 bucăți mărunte de cărbune; 3 vatră (cu cărbune, cenușă și pământ ars); 4 pată compactă de pământ ars și cenușă sau groapă cu cărbuni, cenușă, cu sau fără oase pietre și obiecte litice; 5 oase, molari etc. de animale; 6 pietre (îndcoșebi gresii nisipoase); 7 limitele complexului cu resturi osoase, obiecte litice, pete compacte de pământ ars, cenușă etc.; 8 poziția vârfului de suliță de os găsit la marginea sudică a caroului la al casei 1, între vatra din colțul de NV al casei și pata compactă cu cenușă din apropiere. În marginea estică a casei se întinde complexul de locuire care cuprinde părți din casele H, J, K, L.

și o lat. de aprox. 0,90 m), s-au observat mai multe pete compacte cu cenușă, precum și două vetre din care una mai mare, aflată în colțul nord-vestic al casetei (caroul 1a). Bogată în pământ ars și cenușă, această vatră, pe suprafața dezvelită (ea continuând atât în peretele nordic cât și în cel vestic al casetei) avea dimensiunile de aprox. 0,90x0,80 m și o grosime de 4 cm. De pe suprafața ei s-au cules 9 piese litice și 11 fragmente de oase arse. La circa 0,30 m S-SV de vatră s-a găsit o pată ovală, cu diametrele de circa 0,40 m, bogată în cenușă. Este important de amintit că, spre marginea sudică a caroului 1a, mai precis între vatra descrisă și această pată compactă cu cenușă, s-a descoperit, între 1,90 și 2 m adâncime, vârful de suliță din os care face obiectul acestei note (fig. 1)³.

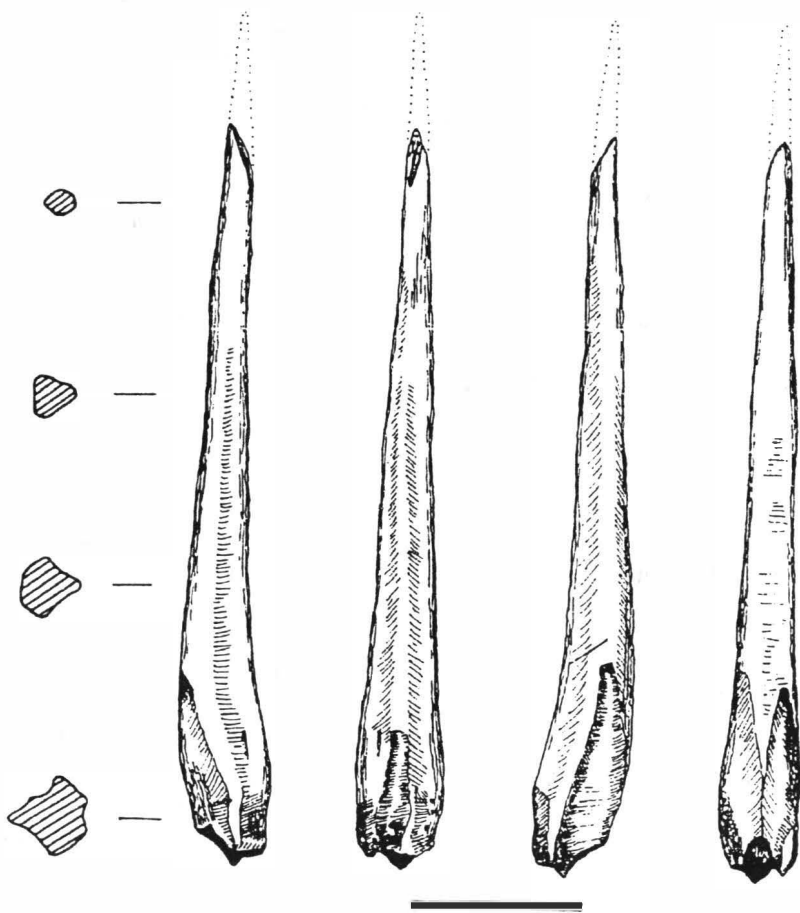


Fig. 2. Bistricioara-Lutărie. Vârful de suliță prelucrat din metapodiu lateral de cal (fețe, profil, secțiune) descoperit în nivelul I aurignacian (desene de C. Beldiman).

³ Idem, *Paleoliticul și Epipaleoliticul de pe teritoriul Moldovei cuprins între Carpați și Siret I₁*, 1995 (manuscris).

Acest vârf este lucrat dintr-un metapodiu lateral de cal. Extremitatea distală a osului, al cărui „buton” inițial a fost foarte subțiat prin șlefuire, este ruptă din vechime. Spre deosebire de aceasta, extremitatea proximală, inițial masivă, tuberoasă, a fost grosier amenajată, cu alte cuvinte îngustată prin înlăturarea cu ajutorul cuțitului de silex a câtorva desprinderi (așchii de os). Marginile piesei sunt subparalele devenind convergente la extremitatea distală. Dimensiunile păstrate ale vârfului sunt: lung. max. = 12,8 cm, lat. max. = 1,3 cm și gros. max = 1,2 cm. Este foarte posibil ca lungimea inițială a vârfului să fi atins aprox. 15 cm (fig. 2).

După paleontologii Costin Rădulescu și Petre Samson, metapodiul de cal din care a fost prelucrat vârful în discuție aparține lui *Equus transilvanicus*. De asemenea, este necesar să menționăm că, pe lângă resturile de ecvide, s-au mai găsit, în complexele de locuire ale nivelului I aurignacian de la Bistricioara-Lutărie și altele (oase, dentiție), care, după aceiași specialiști, aparțin speciilor: *Bison priscus*, *Rangifer tarandus*, *Megaceros giganteus*, *Lepus* sp. și *Vulpes vulpes*⁴.

Vârful de os la care ne referim se poate încadra în tipul vârfurilor de suliță cu baza sumar amenajată pentru a fi înmănușată. Un tip de vârf asemănător s-a întâlnit, de altfel destul de sporadic, pe-un spațiu larg în aurignacianul din Europa, cum ar fi cel din Franța (La Ferrassie în Dordogne, adăpostul Chasseur din Charente) sau Germania (Hohlenstein-Stadel în Württemberg)⁵.

Din punct de vedere al cronologiei absolute, pentru nivelul I aurignacian de la Bistricioara-Lutărie, dispunem de patru date de radiocarbon din care una incorectă, două imprecise (datorită coeficientului de variație ± ce depășește o mie de ani) și una foarte posibil corectă. Aceasta din urmă ne indică vârsta de 24760 ± 170 B.P. (GrN-11586)⁶.

În ceea ce privește teritoriul României este important de relevat faptul că până în prezent se cunosc în afara obiectului discutat încă opt vârfuri de os și corn de ren folosite probabil ca vârfuri de suliță și mai puțin ca străpungătoare sau pumnale. În stare fragmentară ele au fost descoperite în locuiri considerate de descoperitori ca aurignaciene și aflate fie în așezări în aer liber, fie în peșteri. Astfel, în marea așezare de la Mitoc-Malul Galben, situată pe cursul mijlociu al Prutului (jud. Botoșani), V. Chirica, M. Otte și P. Haesaerts au găsit, în ultimele campanii de săpătură (1990-1992), în complexul de locuire aurignacian, două vârfuri din corn de ren cu baza simplă (*pointes de Mladec*)⁷. Pe baza datelor de C14 cunoscute, locuirea aurignaciană din această stațiune este cu cel puțin câteva mii de ani mai veche decât cea de la Bistricioara-Lutărie, ea fiind cuprinsă între circa 29 000 și 32 000 ani B. P.

⁴ Mulțumim și pe această cale paleontologilor C. Rădulescu și P. Samson pentru determinările făcute.

⁵ Lucette Mons, în H. Comps-Fabrer (sub red.), *Fiches typologiques de l'industrie osseuse préhistorique Paléolithique supérieur I: Sagaies 5. Fiche sagaie à base reccoicwe*, Publications de l'Université de Provence, 1988, p. 1-9

⁶ Păunescu, SCIVA 35, 1984, 3, p. 240, 248.

⁷ V. Chirica, *MeinAntiq* 20, 1995, p. 11-12. Aurignacianul de la Mitoc-Malul Galben a fost datat între 29410 ± 310 B. P. (GrN - 15454), 31850 ± 800 B. P. (GrN - 12637) și 31100 ± 900 B. P. OxA - 1646); M. Otte și V. Chirica, *Préhistoire Européenne* 3 (ian.), 1993, Liège. p. 55-66; P. Haesaerts, *Préhistoire Européenne* 3 (ian.), 1993, p. 67-70; informații suplimentare privind cele două vârfuri de suliță le avem de la C. Beldiman, căruiua îi aducem mulțumirile noastre.

Într-o altă așezare apropiată de stațiunea Malul Galben – este vorba de punctul Mitoc–Valea Izvorului sau Dealul Sărăturii –, Maria Bitiri-Ciortescu semnalează prezența, la adâncimea de 1,40 m, a unui fragment de vârf de os șlefuit la un capăt⁸.

Deși stratigrafic nu se poate preciza nivelul din care provine, prin morfologia sa este foarte posibil ca acest vârf, folosit mai degrabă ca suliță și mai puțin ca străpungător, să aparțină nivelului II de locuire aurignaciană⁹.

Alte cinci vârfuri au fost descoperite în locuirile aurignaciene din peșteri. Unul dintre acestea a fost semnalat de N. N. Moroșan în nivelul I, atribuit de el unui aurignacian post-mijlociu, identificat în mica peșteră Stânca Ripiceni. Este vorba, după cunoscutele cercetător, de un metacarpian (*styler*) de cal folosit ca străpungător. Din păcate, acest obiect, ca de altfel întregul material litic și faunistic din această peșteră, s-a pierdut. Totuși, după fotografia prezentată (alte detalii privind morfologia piesei nu sunt date de N. N. Moroșan), nu excludem ipoteza ca el să reprezinte, ca și cel de la Bistricioara–Lutărie, un vârf de suliță a cărui extremitate distală a fost spartă din vechime¹⁰.

Trei obiecte de os socotite de C. S. Nicolăescu-Plopșor ca vârfuri de suliță au fost descoperite în nivelul de locuire aurignaciană din Peștera Muierilor de la Baia de Fier (jud. Gorj)¹¹. Ele au o secțiune ovală sau cvasirotundă, cu extremitățile proximale sparte din vechime. Dintre ele ne atrage atenția piesa cea mai bine păstrată, cu vârful ascuțit, având secțiunea cvasirotundă, găsită în nivelul aurignacian aflat la gura peșterii și asociat cu unele piese de silex¹².

⁸ M. Bitiri, SCIV 16, 1965, 3, p. 436–441; M. Bitiri, M. Cărciumaru și P. Vasilescu, Hierasus. Anuar '78, Botoșani, 1979, p. 33–41; M. Bitiri și M. Cărciumaru, SCIVA 29, 1978, 4, p. 463–480. Autorii vorbesc de un *facies* de tip Mitoc, mai exact de un „*facies* cultural denticulat de tip Mitoc care face dovada diversificării musterianului în fazele târzii de dezvoltare și transformarea acestuia într-o industrie specifică de tip paleolitic superior local incipient”: idem, SCIVA 32, 1981, 1, p. 3–19 și fig. 2/1 (vârful de os este doar amintit fără a i se face o descriere detaliată); Bitiri-Ciortescu, SCIVA 38, 1987, 3, p. 207–223 și fig. 4/5. Autoarea mai face precizarea că acest *facies* cultural este de fapt un paleolitic superior vechi, evoluat dintr-un musterian bifacial local în care elementele tehnico-tipologice mai vechi supraviețuiesc alături de unele devenite apoi specifice paleoliticului superior.

⁹ Avându-se în vedere adâncimile la care s-au găsit numeroasele piese litice (până la circa 4 m), precum și poziția lor mai mult sau mai puțin concentrată, noi am încercat să stabilim bineînțeles cu rezervă, pe temeuri tehnico-tipologice, patina silexului etc., existența în această așezare a trei niveluri de locuire: niv. I (inferior) – musterian superior de tradiție acheuleană și debitaj Levallois; niv. II – aurignacian (probabil o etapă nu atât de timpurie a aurignacianului din zonă); niv. III – tardenoasian; s-au mai găsit și resturi de locuire aparținând fazei B a culturii Cucuteni. Vârful de os la care ne referim și care păstrează doar jumătatea distală are dimensiunile de: lung. = 5,1 cm, lat. max. = 0,9 cm și gros. max. = 0,7 cm.

¹⁰ N. N. Moroșan, AIGR 19, 1938, p. 15 și pl. III/2.

¹¹ C. S. Nicolăescu-Plopșor și colab., Probleme de antropologie 1, 1954, p. 79, fig. 9; C. S. Nicolăescu-Plopșor, SCIV 7, 1956, 1–2, p. 26; J. Hahn, *Aurignacien des ältere Jungpaläolithikum in Mittel- und Osteuropa*. Fundamenta 9, Köln, 1977, p. 126 și pl. 152/1. 2. 6. O piesă care păstrează numai jumătatea distală are vârful ascuțit și secțiunea ovală (lung. = 5,6 cm, lat. max. = 1,2 cm, gros. max. = 0,7 cm); cea de-a doua este de asemenea șlefuită și reprezintă tot jumătatea distală având aceeași secțiune ovală (lung. = 6,7 cm, lat. max. = 1,9 cm, gros. max. = 1 cm).

¹² Acest vârf are dimensiunile: lung. 13,7 cm, lat. max. 1,3 cm, gros. max. = 1,2 cm. Obiectele litice de silex atribuite de descoperitori locuirii aurignaciene din această peșteră sunt destul de puține și constau din: lame neretușate, lame cu retușe de folosire, lame cu retușe denticulate, lamelă simplă.

În sfârșit, ultima piesă cunoscută a fost descoperită de către Henri Breuil și Marton Roșka în anul 1924 în peștera Igrîța (sat Peștere, com. Aștileu, jud. Bihor). Într-un sondaj efectuat în interiorul vestibulului peșterii, ei au găsit la adâncimea de 0,32 m (sub o stalagmită) un fragment de vârf de os de urs, în secțiune ovală, pe care-l consideră vârf de sulită sau străpungător. După Breuil, acest vârf, asociat cu cărbuni de lemn și resturi osoase de *Ursus spelaeus*, ar aparține primului nivel (cel superior) de locuire, atribuit, cu probabilitate, aurignacianului¹³.

Din cele expuse, putem afirma că purtătorii culturii aurignaciene de pe teritoriul României au folosit, se pare, într-o mică măsură, ca arme de vânătoare sau chiar de apărare, vârfuri de sulită, prelucrate fie din os, fie din corn de ren. Ceea ce este important să reținem este faptul că vârful discutat, găsit în nivelul aurignacian de la Bistricioara-Lutărie este unicul descoperit până acum în locuirile aurignaco-gravetiene din spațiul cuprins între Carpați și Siret.

UNE POINTE DE SAGAIE EN OS DÉCOUVERTE DANS LA STATION AURIGNACIENNE DE BISTRICIOARA – LUTĂRIE (BASSIN DE CEHLĂU)

RÉSUMÉ

Dans la niveau I aurignacien de la station bien connue de Bistricioara – Lutărie (commune de Ceahlău, jud. Neamț) a été découverte dans la proximité d'un grand complexe d'habitat, plus exactement près d'un foyer, une pointe de sagaie travaillée à partir d'un métacarpe latéral de cheval (*Equus transilvanicus*). La pointe s'est conservée presque entièrement, à l'exception d'une portion de l'extrémité distale brisée dès l'époque préhistorique. Son extrémité proximale a été aménagée d'une manière grossière, à savoir diminuée par l'écart de quelques écailles à l'aide d'un couteau de silex, afin que la pointe soit adaptée à la tige. Sur la foi des données C₁₄, la niveau I aurignacien de Bistricioara – Lutărie a été daté de 24 760±170 B. P. (GrN – 11586). On connaît encore huit autres pointes de sagaies en os ou en corne de renne découvertes dans les stations aurignaciennes de Roumanie (Mitoc – Malul Galben, Mitoc – Valea Izvorului, la grotte de Stânca Ripiceni, la grotte Peștera Minerilor, de Baia de Fier et la grotte d'Igrîța).

Bien qu'en état fragmentaire, ces pointes peuvent être interprétées par leur morphologie comme pointes de sagaie plutôt que perçoirs ou poignards.

La pointe de sagaie en os de Bistricioara – Lutărie représente jusqu'à ce jour le seul exemplaire trouvé dans une station aurignaco-gravettienne située dans l'espace compris entre les Carpates et le Siret.

¹³ M. Roska, Dacia 1 1924, p. 308–311; idem, BSSC 2, 1925, 2, p. 184; idem, Repertorium, p. 140 și fig. 163/6; H. Breuil, BSSC 2, 1925, 2, p. 208–212 și fig. 13/6; Hahn, *op. cit.*, p. 128 și pl. 159/4. Vârful care păstrează numai partea mezială are dimensiunile: lung. = 6,7 cm, lat. max. = 1,4 cm, gros. max. = 0,8 cm. Roska observă pe una dintre fețe o serie de impresiuni aliniate pe două rânduri paralele.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Bistricioara – Lutărie, comm. de Ceahlău, jud. Neamț. Site II. Niveau I aurignacien. 1 industries lithiques, 2 petits morceaux de charbon; 3 foyer (avec charbon, cendre et terre brûlée); 4 tache compacte de terre brûlée et de cendre ou l'osse à charbon, cendre avec ou sans os, pierres et industries lithiques; 5 os, molaires, etc. d'animaux; 6 pierres (notamment des grès sableux); 7 limites du complexe à restes osseux, industries lithiques, taches compactes de terre brûlée et de cendre etc.; 8 position de la pointe en os trouvée vers la limite méridionale du carré I de la cassette I, entre le foyer du coin NO de la cassette et la tache compacte de cendre située dans la proximité. Vers la limite est de la cassette se situe le complexe d'habitat qui comprend des parties des cassettes H, J, K, L.

Fig. 2. Bistricioara – Lutărie. Pointe de sagaie travaillée à partir du métapode latéral d'un cheval (faces, profil, section), découverte dans la niveau I aurignacien (dessins exécutés par C. Beldiman).

